

כל יהודי מלך

Category: שמות, שמות

מהו שורש שנאת המצרים ליהודים? רעיון חדש, של אמונה בא-ל אחד שלא ניתן לחוש בו ולראותו מוציא מהמצרים שנה טהורה. בזכותו, ניצלים היהודים מהתבוללות ושומרים על שלימות-העם.

משה יוצא מארמון פרעה ופוגש את אחיו לראשונה, והמילים הראשונות ששומע הם: "מי שמך?". העם היהודי מעולם לא הכפיף את עצמו לבשר-ודם, ועד היום אינו מסוגל לקבל מרות. זה סוד כוחו של העם היהודי: לא ניתן לשלוט בו באמת.

חורים בעלילה אמיתית

הסרט "אקסודוס אלים ומלכים", הוא סרט שמתיימר לספר את סיפור יציאת מצרים.

ככלל, מדובר בתופעה טובה, משום שסרט כזה מביא את סיפור יציאת מצרים, עליו אנו מתחילים לקרוא השבוע, לתודעה הציבורית. סרט הוא אמצעי המחשה. הוא לוקח את הסיפור ממסגרת הטקסט שלו והופך אותו לדבר חי ותלת-ממדי. הסיפור אינו רק נושא שמדברים עליו בבית-הכנסת, אלא עולה על השולחן בארוחת הערב.

אלא שלפי תגובות הצופים בסרט וביקורות שהתפרסמו עליו נראה כי הקשר בין הסיפור התנ"כי לסרט קלוש מאוד?

עלילתו של כל סרט, באופן כללי, איננה נצמדת במדויק לסיפור המקורי. היוצרים מאפשרים לעצמם 'לצבוע' אותו בעזרת הדמיון ומנסים לעשות אותו עכשווי ומעודכן יותר. אבל במקרה דנן השינויים כה גדולים, שכמעט כל צופה בסרט התאכזב.

במרוקו ובמצרים הסרט הוחרם, בטענה שהוא חוטא לאמת ואינו תואם את הסיפור המקורי. מה שהרגיז את המצרים במיוחד היא האמירה בסרט שבני ישראל, שבנו את הערים פיתום ורעמסס התנ"כיות, בנו למעשה את הפירמידות. הרעיון שהפלא הארכיאולוגי, גאוותם של המצרים, נבנה על-ידי יהודים? מאוד לא ערב לאוזניים המצריות. אירוני שדווקא הפרט הזה הוא אחד הדברים האמיתיים שמופיעים בסרט, בשעה שיש שם פרטים השונים בתכלית מן המסופר בתורה.

קריעת ים סוף, למשל.

התורה מספרת: "ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה, והמים להם חומה, מימינם ומשמאלם" (שמות י"ד, כ"ב). בסרט הים לא נבקע לשניים, אלא המים נעים במרוכז לצד אחד. זה בויס

בכוונה, ככל הנראה, בניסיון לשוות לקריעת הים אופי של תופעת טבע כמו צונאמי, העיקר לא נס. גם בתחילת הסיפור [?] לפי הסרט [?] משה ופרעה הם אחים שנלחמים האחד בשני. כמובן שאין לדבר שום הקשר מציאותי בסיפור האמיתי, והוא שבתו של פרעה, בתיה, אימצה את משה לבן והוא גדל בבית פרעה. אני בטוח שישנם עוד הרבה שינויים מהסיפור האמיתי.

אבל הדבר המטריד ביותר בסרט הזה, הוא תיאור ההתגלות של אלוקים למשה רבנו. אלוקים מגולם בדמותו של ילד בן תשע. לא יכול להיות עיוות גדול יותר מלשוות לאלוקים דמות של בן-אדם חס-ושלום!

הרעיון החדש שהעברים מביאים

מהי הסיבה האמיתית לכך שבני ישראל היו שנאים במצרים? מדוע התעללו בהם המצרים, הפכו אותם לעבדים והשליכו את התינוקות שלהם ליאור? ומדוע, באמת, עם ישראל לא התבולל במצרים, אלא נותר קבוצה נבדלת וייחודית באומה המצרית?

הסיבה היא שה'עברים' שירדו למצרים הביאו איתם אמונה. זו האמונה שהוריש להם אביהם הראשון, אברהם אבינו, שלימד את העולם [?] וכמובן את צאצאיו [?] את האמונה המונותאיסטית באלוקים אחד, שבורא ומנהיג את העולם, ואי-אפשר לראות/לשמוע/למשש אותו; "אין לו גוף, ולא דמות הגוף".

זאת הייתה האמונה שבני ישראל הביאו איתם למצרים. המצרים, שהיו עובדי עבודה זרה, לא יכולים היו לסבול זאת. על רקע זה פרצה השנאה הגדולה של המצרים לעברים, שניצניה הופיעו עוד בחומש בראשית.

בפרשת מקץ מסופר שאחי יוסף הוזמנו על-ידי 'המושל' יוסף לארוחת צהריים, וכך מתארת התורה את אופי הארוחה: "ויאמר: שימו לחם. וישימו לו לבדו, ולהם לבדם, ולמצרים האוכלים איתו לבדם, כי לא יוכלו המצרים לאכול את העברים לחם, כי תועבה היא למצרים" (בראשית מ"ג, ל"ב). מפרש התרגום, שהעברים אוכלים את העבודה-זרה של המצרים, ולכן כבר באותה עת, כשיוסף היה השליט ועדיין לא היה עברי אחד במצרים, הם לא היו מסוגלים לאכול מסביב לשולחן אחד.

אנו מוצאים זאת גם בהמשך, במכות ובקריעת ים סוף, שכולן נועדו להביא את המצרים להכרה - "וידעו מצרים כי אני ה'" (שמות ז,ה). איזה אלוקים עליהם לדעת? את האלוקים כפי שהעברים לימדו אותם, אלוקים ש"אין לו גוף ולא דמות הגוף". לכן זה האלמנט המעוות ביותר שבולט בסרט.

"למה-מי-אתה?!"

לעומת זאת, את אחד הדברים המרתקים ביותר בסיפורו של משה רבינו, יוצרי הסרט השמיטו לגמרי. כאשר הקב"ה התגלה למשה רבינו בסנה בפרשת שמות (בתחילת פרק ג'), הוא מבקש ממשה: "לכה ואשלחך אל פרעה, והוצא את עמי בני ישראל ממצרים".

בתשובה עונה משה: "מי אנכי כי אלך אל פרעה?". משה מסרב להצעה ודוחה את המינוי. כאן מתפתח וויכוח בין הקב"ה למשה רבינו. ארבע פעמים משה מסרב לבקשתו של הקב"ה, שייקח על עצמו את התפקיד להוציא את עם ישראל ממצרים.

בפעם הראשונה הוא טוען: "מי אנוכי?", וכן שבני ישראל ידרשו ממנו לדעת "מה שמו" של הקב"ה. בפעם השנייה הוא טען "והן לא יאמינו לי". אחר כך: "לא איש דברים אנוכי". בסוף תלה את סירובו בנימוק "שלח נא ביד תשלח".

ואז, בסופו של דבר, "ויחר אף ה' במשה", והוא הכריח אותו לקבל את המינוי.

נשאלת השאלה, מדוע משה התנגד כל-כך למינוי? לשם מה ניהל וויכוח עם הקב"ה במשך שבעה ימים? מה הפחיד אותו עד כדי כך שלא רצה בו בשום אופן?

מעניין, שלכל אורך ארבעים שנות מנהיגותו, משה רבינו לא שינה את דעתו בנושא. בתחילת חומש דברים, חמישה שבועות לפני פטירתו, הוא אומר: "איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם?" (דברים א, יז, ב). אולם את הדברים החריפים ביותר אנו קוראים בפרשת בהעלותך, כאשר משה פונה לקב"ה ואומר: "למה הרעות לעבדך, ולמה לא מצאתי חן בעיניך, לשום את משא כל העם הזה עלי?".

ומשה ממשיך ואומר: "לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה, כי כבד הוא ממני (במדבר י"א, י"א-י"ד). מה בדיוק הכביד על משה רבנו? על מה הוא מדבר כאן?

ויש לומר, שהחוויה הראשונה של משה רבנו עם בני ישראל השפיעה עליו יותר מכול. מה הן המילים הראשונות שמשה שמע מהיהודי הראשון שפגש בחייו? מספרת התורה בפרשתנו: "ויגדל משה, ויצא אל אחי־וֹיֵרָא איש מצרי מכה איש עברי מאחי־וֹיֵרָא ויך את המצרי ויטמנהו בחול. ויצא ביום השני, והנה שני אנשים עברים ניצים. ויאמר לרשע: למה תכה רעך?". מה עונה לו אותו רשע? "ויאמר: מי שמך לאיש שר ושופט עלינו?" (שמות ב, י"א-י"ד).

המילים הראשונות שמשה רבינו שומע הן "מי שמך?"; מי מינה אותך למנהיג עלינו? משה כלל לא החזיק אז בשום תפקיד מנהיגותי, איש לא מינה אותו לשררה כלשהי, וכבר הוא שומע את הטענה "מי שמך? למה-מי-אתה שתגיד לנו מה לעשות?" מה פתאום שנשמע בקולך?". את הזלזול הזה הטיחו ה'עבדים' ב'נסיך' של מצרים. משה מבין מיד שעם ישראל הוא עם שלא מקבל מרות של בני אדם. המרות היחידה שהם מוכנים לקבל היא של הקב"ה. אבל שמישהו אחר יאמר להם

מה לעשות? לא; לכך הם בשום אופן הם לא היו מוכנים.

עם של מלכים

מי שהגדיר זאת בצורה הטובה ביותר הוא לא אחר מאשר קורח, המורד המפורסם במשה רבינו, שכאשר התקומם כנגד משה במחלוקתו הידועה הוא הכריז: "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה'! ומדוע תתנשאו על קהל ה'?" (במדבר ט"ז, ג).

את המילים שמשה רבינו שמע בפעם הראשונה כשפגש יהודי במצרים, הוא שומע שנים רבות מאוחר יותר מקורח: "מדוע תתנשאו". אף-על-פי שקורח היה משוחד, וחיפש את טובת עצמו, בפועל הוא אמר דבר אמיתי: "כל העדה כולם קדושים"; כל יהודי הוא קדוש, ועל כל יהודי נאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם" (דברים י"ד, א). לכן אומרת הגמרא ש"כל ישראל בני מלכים הן" (בבא-מציעא, קי"ג/ב).

ויתרה מזו, מוסיף הרבי בהתוועדות י' שבט תשל"ה (שיחות קודש ח"א עמ' 337), שמובא בתיקוני זהר (בהקדמה), שלא רק שבני ישראל הם בני מלכים, אלא "כל ישראל מלכים הם", ועל מלכים אי-אפשר למלוך.

אנו רואים זאת בישראל, שבה כמעט בכל שנתיים מתקיימות בחירות. על יהודים אי-אפשר לשלוט. אין זה משנה מי יהיה ראש הממשלה, תמיד יהיו שיצעקו: "מי שמך" ומאידך, זה סוד כוחו של עם ישראל; שלכל יהודי יש תוקף של מלך; "אמר מלכא" עקר טורא" (בבא-בתרא ג, ב). מלך אינו מתפעל משום דבר. הוא עומד על שלו, ומנצח. לכן יהודים, מאז ומעולם, לא התפעלו ממה שאומר העולם. הם בני חורין אמיתיים; הם אינם מקבלים את המרות של אף בשר-ודם. דבר לא יעמוד בדרכם מלהמשיך את שלשלת הזהב של "ממלכת כוהנים וגוי קדוש".